

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПИСЬМІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

О.О. Іванова

Національний технічний університет України «КПІ»

Дана стаття присвячена проблемі формування іншомовної компетентності в письмі у майбутніх інженерів. Розглядаються особливості процесу навчання англійського писемного мовлення, визначається поняття іншомовної компетентності. Особлива увага приділяється професійній іншомовній комунікативній компетентності, адже процес її формування є невід'ємним компонентом професійно орієнтованого навчання. Також розглядаються цілі і принципи навчання англійського писемного мовлення, основні етапи цього процесу, а також складнощі, які можуть виникнути при цьому. Особливої уваги заслуговує саме останній етап навчання, на якому відбувається оволодіння писемним мовленням як засобом спілкування. Він є найскладнішим і найгрунтовнішим. На цьому етапі під час вивчення тем професійного спрямування студенти повинні навчитися давати розширені відповіді на запитання щодо теми обговорення чи опрацьованого матеріалу з теми занять, писати офіційні й особисті листи, заповнювати різного роду документи, здійснювати анотування і реферування текстів професійного спрямування тощо. Беручи за основу класифікацію вправ за дидактичною метою, у даній статті подаються приклади вправ, використання яких можливе саме на останньому етапі навчання, який, безумовно, є важливим компонентом мовної підготовки майбутнього спеціаліста у галузі інженерії.

Ключові слова: писемне мовлення, іншомовна комунікативна компетентність, професійно орієнтоване писемне мовлення, особливості формування іншомовної компетентності.

Початок ХХІ століття характеризується глобалізацією економічних зв'язків України з іншими державами, що, безперечно, підсилює попит на фахівців міжнародного класу, які здатні вести успішну міжнародну економічну діяльність та вільно спілкуватися з представниками різних країн. Таким чином, зростають вимоги до випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ), адже вони як майбутні фахівці повинні мати достатньо високий рівень підготовки, зокрема мовної, щоб успішно реалізувати свій професійний потенціал.

Оскільки у сучасному суспільстві англійська мова є однією з найчастіше вживаних мов для обміну інформацією між країнами, формування англійської мовленнєвої компетентності у студентів (майбутніх фахівців у галузі інженерії) є важливим завданням, що стоїть перед сучасною системою освіти. Навчання англійського писемного мовлення (АПМ) майбутніх інженерів є невід'ємним компонентом цього процесу, адже складно уявити подальше професійне життя кваліфікованого інженера, який не має навичок і вмінь, необхідних для професійного спілкування.

Проблема формування компетентності в письмі у вищій школі привертала увагу багатьох дослідників. Ця проблема розглядається у різноманітних аспектах. Питанням навчання саме професійно орієнтованого писемного мовлення (ПОПМ) займалися такі дослідники як В.В. Бебих, Н.П. Горбунова, Н.В. Зінукова, Т.М. Корж, З.М. Корнева, М.М. Метьолкіна, О.С. Синєкоп та інші. Однак, незважаючи на необхідність цілеспрямованого

навчання студентів технічних спеціальностей, зокрема майбутніх інженерів, АПМ як важливого компоненту професійного спілкування, вивчення питання з цієї проблеми показує, що формуванню компетентності у ПОПМ у студентів технічних спеціальностей приділяється недостатньо уваги. Питання формування вмінь ПОПМ розглянуті в основному з практичної точки зору без достатнього теоретичного обґрунтування, але внесок таких праць у вирішення досліджуваної проблеми є досить вагомим. Перш за все, представлене у них навчання ґрунтується на автентичних професійно орієнтованих текстах, що наближає його до природного здобуття знань за фахом. Також сьогодні здійснюється пошук нових способів організації навчання АПМ. Сюди можна віднести інтерактивне навчання, використання методу активізації, діалого-журналу, застосування інноваційних технологій: комп'ютерних навчальних програм, засобів електронної пошти, текстового процесора, електронного підручника, дистанційних та Інтернет-технологій. Таким чином, проблема формування компетентності в АПМ у майбутніх фахівців у галузі інженерії є актуальною та потребує подальших досліджень для її вирішення.

Метою роботи є дослідження особливостей формування компетентності в ПОПМ у майбутніх інженерів.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання:

- дослідити зміст і особливості навчання АПМ у немовному ВНЗ;
- визначити характер навичок і вмінь, необхідних студентам для навчання різним видам письма у немовному ВНЗ;
- відібрати змістовий та логіко-композиційний матеріал для розвитку професійно орієнтованого АПМ у студентів ВНЗ.

Отже, навчання АПМ майбутніх інженерів є важливим компонентом процесу формування англійської мовленнєвої компетентності, адже складно уявити подальше професійне життя кваліфікованого інженера, який не має навичок і вмінь, необхідних для професійного спілкування. Досить часто на початковому етапі співпраця між компаніями, що працюють на міжнародному рівні, відбувається у письмовому режимі: ділове листування, переклад необхідної документації англійською мовою та інше. І саме на цьому етапі фахівець будь-якої галузі повинен активно використовувати власні навички писемного мовлення. Якщо ж вони відсутні, то така людина навряд чи зможе реалізувати себе у професійній сфері.

Потрібно зазначити, що оволодіння іноземною мовою – це особистісна потреба, яка реалізується в соціальній взаємодії суб'єктів у процесі усного чи письмового спілкування. Успішність спілкування залежить від уміння реалізувати комунікативні наміри, яке, у свою чергу, є результатом володіння мовним матеріалом та вміннями вживати його в конкретних ситуаціях спілкування. Ці умови складають зміст іншомовної комунікативної компетентності. Саме її розвиток є метою навчання іноземних мов.

Комунікативна компетентність має три основні компоненти: лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну компетентності. Лінгвістична

компетентність також має три складові: орфографічну, лексичну та граматичну компетентності.

Іншомовна компетентність – це комплекс знань, умінь, навичок, які дозволяють успішно використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти і саморозвитку особистості [5, с. 3].

Сьогодні велика увага приділяється саме професійно орієнтованому навчанню іноземних мов, тому вважаємо доцільним виокремити поняття «професійна іншомовна комунікативна компетентність» (ПІКК), яка є складним психологічним утворенням, що формується на базі комунікативної компетентності людини в умовах конкретної фахової діяльності, що можна уявити у вигляді системи значущих для працівника відносин, умінь і навичок спілкування, їх сукупності, яка дозволяє ефективно реалізовувати комунікативний процес іноземною мовою в залежності від професійних потреб і є необхідною для розв'язання професійних завдань і продуктивного здійснення професійних функцій в іншомовному середовищі [4]. Іншомовна компетентність в письмі існує в межах ПІКК і є однією з її складових.

Всі види мовленнєвої діяльності (МД) не існують окремо один від одного. Вони певним чином пов'язані між собою. Цей зв'язок є досить тісним. Вони є психологічно і фізіологічно пов'язаними також. На кожному етапі навчання домінує певний вид МД. Механізму становлення одного з видів МД підпорядкована уся система роботи на певному етапі. Саме на завершальній сходинці процесу навчання відбувається формування механізму письма. Не зважаючи на те, що кількість часу, відведена на навчання писемного мовлення (ПМ), є не настільки значною як у випадку з іншими видами МД, не можна недооцінювати важливість формування іншомовної компетентності у письмі.

Письмо є експресивним продуктивним видом мовленнєвої комунікації, що має певні особливості. По-перше, ПМ залучає до роботи усі аналізатори, а особливо важливою є участь зорового аналізатора, адже зорова опора дозволяє, дякуючи наявності при ПМ внутрішнього промовляння, підкріплювати в пам'яті звукові образи графічними, що сприяє розвитку умінь в інших видах МД. По-друге, ПМ передбачає експліцитність і логічність написаного повідомлення, що дисциплінує мислення, адже вимагає сконцентрованої уваги та зосередженості. По-третє, особливістю ПМ є його спільність з УМ. Щоб практично оволодіти іноземною мовою, слід включати обидві основні форми комунікації у тісну взаємодію [3, с. 125].

До лінгвістичних особливостей ПМ можна також віднести ознайомлення студентів з трьома основними типами текстів – розповіддю, описом, роздумом, що виявляються у різних жанрах і стилях мовлення, поділяються на монотипні і політипні та мають характерні для кожного типу лінгвістичні характеристики [8, с. 3]. Саме тому викладач іноземної мови повинен сконцентрувати зусилля на формуванні вмінь та навичок студентів у складанні та використанні продуктивних писемних висловлювань різних стилів, а особливо ділового стилю, адже у подальшій професійній діяльності майбутні спеціалісти-інженери будуть мати справу саме з ним, тому знання істотних жанрових ознак

офіційно ділового стилю може спростити розв'язання комунікативних завдань, що постануть перед ними.

Для ПМ характерною ознакою є те, що в процесі здійснення цього виду МД розкривається суть тексту, а початкова думка мовця розширюється і відточується, адже людина, яка навчається, обов'язково повертається декілька разів до того, що було нею написано, а потім продовжує процес написання. Якщо ж вміння ПМ у людини, яка вивчає мову, є недостатньо розвиненими, то досить часто через надмірну зосередженість на формі, а не на змісті з'являються складнощі, потік ідей не отримує розвитку.

Якщо студент володіє письмом на базовому рівні, що передбачає сформованість елементарної комунікативної компетентності, то це дозволяє йому спілкуватися за допомогою письма в найбільш типових ситуаціях. Основною ж метою навчання англійського ПОПМ в вищих навчальних закладах є розвиток академічних і професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетентностей для презентації результатів досліджень англійською мовою, усно чи письмово, що сприятиме ефективному функціонуванню студентів у культурному розмаїтті навчального і професійного середовищ.

Конкретні завдання навчання є базовою основою для визначення його цілей. Під цілями навчання розуміють запланований кінцевий результат, якого викладач очікує від певним чином спрямованої власної педагогічної діяльності та пізнавальної діяльності студентів. В навчанні АПМ виділяють шість основних цілей: практична, соціальна, освітня, розвиваюча, пізнавальна та соціокультурна. Саме соціокультурна мета передбачає опанування особливостей АПМ та їх адекватного застосування у навчальних і професійно орієнтованих ситуаціях, що є важливим для майбутніх спеціалістів у галузі інженерії. Потрібно також зазначити, що в основі навчання будь-якого виду МД лежать принципи або основні положення, якими керуються педагоги та науковці, щоб забезпечити ефективну організацію навчального процесу. Навчання ПОПМ передбачає використання таких принципів: принцип науковості, принцип наочності, принцип доступності і посиленості, принцип систематичності і послідовності, принцип індивідуалізації, принцип комунікативності, а також принцип інтегрованості навчання письма з іншими видами МД, який передбачає тісний зв'язок насамперед з читанням, тому що належить до письмової форми мовлення.

Враховуючи усе вищезгадане, виділяють три етапи формування вмінь ПМ: 1) оволодіння графікою/орфографією із залученням матеріалу, опрацьованого усно; 2) засвоєння структурних моделей речень, властивих усній та письмовій формам спілкування, комбінування їх у мовленні; 3) оволодіння ПМ як засобом спілкування [6, с. 215]. Однією з істотних проблем, пов'язаних з навчанням АПМ, є визначення етапів або рівнів навчання, які співвідносяться із рівнями прояву інтелектуальної активності. Даний розподіл значною мірою умовний, але він дозволяє більш чітко співвіднести мету навчання на кожному курсі й робить роботу викладачів більш цілеспрямованою і системною. У

найзагальнішому вигляді виділяють репродуктивний, евристичний і креативний рівні інтелектуальної активності [2, с. 45].

Отже, повертаючись до загальноприйнятого поділу етапів навчання АПМ, потрібно зазначити, що саме останній етап навчання ПМ є найскладнішим і найгрунтовнішим. На цьому етапі під час вивчення тем професійного спрямування студенти повинні навчитися давати розширені відповіді на запитання щодо теми обговорення чи опрацьованого матеріалу з теми занять, писати офіційні й особисті листи, заповнювати різного роду документи, здійснювати анотування і реферування текстів професійного спрямування тощо. Саме цей етап навчання ПМ становить для студентів найбільше труднощів, тому що він вимагає від них володіння не лише тими навичками, які були отримані на попередніх етапах навчання, але й сформованої компетентності в говорінні, читанні та аудіюванні.

Вправи, які використовують для навчання письма як виду МД, зазвичай розподіляють за дидактичною метою – які саме уміння вони мають розвинути або який тип тексту навчити творити. Існують й інші класифікації: за ступенем моделювання дійсності, за участю викладача, за наявністю опор, щодо умов виконання, за залученням ігрового компонента, за зв'язком з іншими видами МД та ін. Отже, беручи за основу поділ за дидактичною метою, система вправ для навчання письма включає три групи вправ: 1) вправи для формування навичок техніки письма; 2) вправи для формування мовленнєвих навичок письма; 3) вправи для розвитку вмінь письма [6, с. 210].

У відсотковому співвідношенні розподіл вправ для навчання АПМ виглядає наступним чином: 5% від загального обсягу вправ для навчання письма відводиться на удосконалення техніки письма, 32% – на формування мовленнєвих навичок письма (порівно на формування лексичних і граматичних навичок), а решта (63%) – на розвиток умінь письма (порівно на групи вправ для оволодіння писемним висловлюванням на рівні надфразової єдності та вправ для оволодіння писемним висловлюванням на рівні тексту) [1, с. 10].

Саме третя підсистема вправ є найскладнішою і вимагає від студента певного рівня сформованості навичок АПМ. Вона складається з трьох груп вправ: 1) група вправ для навчання написання функціонально-сміслових типів письма (описів, повідомлень/розповідей, міркувань); 2) група вправ для навчання написання академічних видів письма (анотацій, рефератів, доповідей, рецензій, статей); 3) група вправ для навчання різних видів писемного спілкування (записок, листів, різних заяв, об'яв, певних видів ділових документів тощо) [7, с. 232].

Наведемо приклади вправ для розвитку вмінь професійно орієнтованого письма у майбутніх інженерів для кожної з вищезазначених груп.

Вправа 1

Study the information about an ultrasound machine which makes images of internal parts of the body. Use it to complete the short description below.

...

Find out about CAT scanners, and write your own description in the same way.

Вправа 2

You're going to participate in the coming engineering conference. Write a report on two possible bridge designs using the notes below. Write the title, introduction, main body and conclusion for the report.

...

Вправа 3

Study the following CV. Make notes in order to write your own CV. If you don't have work experience, you can invent it for this task.

...

У процесі роботи над даним дослідженням було проаналізовано зміст і особливості навчання АПМ у немовному ВНЗ, також було визначено характер навичок і вмінь, необхідних студентам для навчання різним видам письма. На нашу думку, значної уваги потребує саме третій етап формування вмінь ПМ, адже на ньому відбувається засвоєння матеріалу, особливо необхідного для майбутньої професійної діяльності студентів. Оскільки цьому етапу навчання АПМ не завжди приділяють достатньо уваги у немовних ВНЗ, то це може призвести до того, що майбутні фахівці, зокрема й інженери, не зможуть повноцінно реалізувати свою подальшу професійну діяльність. Саме тому у ході дослідження нами було відібрано відповідний матеріал для розвитку професійно орієнтованого АПМ у студентів ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров В.М. Система вправ для інтенсивного навчання професійно орієнтованої англійської мови у вищій школі. / В.М. Александров // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 2 (13). – С. 5-17.
2. Астахова О.М. Проявление интеллектуальных способностей / О.М. Астахова // Адукацыя і выхаванне. – 2000. – № 7. – С. 42 - 46.
3. Зимняя И.Я. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.Я. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 220 с.
4. Коротун О.О. До питання структури іншомовної комунікативної компетентності [Електронний ресурс] / О.О. Коротун // Матеріали проекту «Простір гуманітарної комунікації». – 2009. – Режим доступу: www.ntsai-iffon-pri.at.ua/blog/2009-10-20-104
5. Кухта І.В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / І.В. Кухта // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2009. – [10 с.]. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/nvuu/Ped/2009/www16/Kuhta.pdf>
6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. Авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

7. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. Посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за ред. С.Ю. Ніколаєвої – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.

8. Скуратівська Г.С. Навчання писемного англійського професійного мовлення студентів фінансово-економічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання : германські мови» / Г.С. Скуратівська. – К., 2002. – 20 с.